

Протојереј А. Књазев

## Пророци\*

Глава пета

### ПРОРОЦИ И БОЖАНСКО РУКОВОЂЕЊЕ КОЈЕ СЕ ИСПОЉИЛО У СВЕШТЕНОЈ ИСТОРИЈИ

#### § 1. У чему се показала царска власт Јахвеа над Израиљем

Као што је речено, 1 Цар 8,7—24 износи најкарактеристичнији пример противљења израиљских пророка свему што представља опасност да Израиљ претвори у народ „као што су други народи”. То причање такође садржи пророчки протест против покушаја од стране народа да да неком другом оно што у Израиљу припада једино Богу. У поменутом случају реч је о изузетном праву Јахвеа да буде цар над Израиљем. Али како треба схватити ту царску власт Јахвеа? Даљи садржај причања показује да није земаљски цар него Јахвеов Син био непосредни вођа Израиља, управитељ његових дела и устројитељ његових путева. Народ је по својој „тврдовратости” (Пнз 31,27; ср. Пс 75,5) могао, разуме се, заборавити ову своју основну религијску истину, имајући над собом као и остали народи земаљског цара. Али развитак израиљске монархије сведочи да избором Саула за цара, а после њега Давида и других царева, та истина није била умањена у свести народа. Она је могла да се смести и у монархији и у другим режимима под којима је био Израиљ у току своје даље историје. И не гледајући на многобројна искушења која су га наводила да буде „као други народи”, Израиљ није заборављао да је он Божји народ и да њим руководи сам Јахве. Наравно, за то он дугује највише пророчкој проповеди.

Приповедање у 1 Цар 8,7—24, које се наставља у 10. глави исте књиге, почев од стиха 7, подсећа на догађаје изласка Израиља из Египта и његовог насељавања у Ханану. Оно говори о тим догађајима као о јасној, очигледној пројави божанског руковођења над изабраним народом: „Ја изведох Израиља из Египта и избавих вас из руку египатских, и из руку свих царстава која вас мучаху. А ви данас од-

---

\* Преведено из: Вестник русског студенческог хришћанског движења, Но 104—105 (2—3, 1972), Париз Њу-Йорк, стр. 42—60. Превео Младомир А. Тодоровић.

Почетак види у ТЕОЛОШКИ ПОГЛЕДИ, бр. 2, 1973, стр. 83—106.

бацисте Бога свога, који вас сам избавља од свих зала ваших и невоља ваших, и рекосте Му: постави цара над нама” (1 Цар 10, 18—19).<sup>11</sup> Тај текст као и целокупно израиљско овето предање посматрају излазак из Египта и догађаје који следе за њим као свечано обећање које је дао сам Јахве за сва времена о неотуђивости од Божјег народа дара, да их води сам Јахве, који их је изабрао и позвао. При изласку из Египта то руковођење се испољило у избављењу и заштити Израиља. Али, као што је било на пример у раздобљу Судија и религиозног отпадништва Израиља, сам Јахве је предавао Свој народ у руке непријатеља који су га угњетавали. И то је било дело Јахвеовог руковођења. То руковођење састојало се у непрекидном присуству Бога у историји Израиља. А то присуство, слично непрестаној присутности Јахвеа над поклопцем Ковчега завета у Светињи над светињама Израиља (Изл 25,22), постало је за Израиљ стална стварност у његовом историјском животу. Благодаречи том присуству, историја Израиља била је — свештена историја. Но, присуствујући у свештеној историји, Бог је такође пребивао и изнад историје. Он је њом управљао, час реагујући изузетним догађајима на религиозно понашање Израиља, час просто изазивајући по Својој нахођењу догађаје ради остварења плана који је Он сам саставио. Да је целокупна стварозаветна свештена историја ушла у остварење величанственог плана који је сам Бог саставио, сада ретроспективно о томе сведочи новозаветна Црква. Што се тиче пророка, у њихову службу је несумњиво улазило сведочење о факту Јахвеовог руковођења, или, што је исто, о Јахвеовом обликовању свештене историје Свога народа. Чињенице такође показују, да су пророцима биле познате намере њиховог Бога, које је Он остваривао помоћу историјских догађаја. Због тога су пророци говорили своје мишљење и о самим догађајима, видећи у њима средства која је употребљавао Јахве да би водио Израиљ по назначеним путевима.

## § 2. Суд пророка о историјским догађајима

Пророци нису сумњали у власт Јахвеа над историјским догађајима. Све што се дешава има за њих одређени узрок у Богу, Који или изазива догађаје или их допушта. Такво је на пример тврђење Амосовог сликовитог говора у Амос 3,3—6: „Бива ли у граду несрећа коју не би допустио Јахве” (ст. 6б). У име тога, пророчка самосвест претендује чак на својеврсно право да зна све што Јахве намерава да учини. Тако се Јелисеј чуди због тога што му није било откривено о смрти Сунамкиног сина: „Душа јој је у јаду, а Господ сакри од мене и не јави ми” (4 Цар 4,27). Што се тиче Књиге пророка Амоса, она је чак истакла опште начело: „Јер Господ Јахве не чини ништа не откривши тајне Своје слугама Својим пророцима” (Амос 3,7). Те речи стоје у контексту говора о укорењености у Јахвеу, као у узроку, свих догађаја који се збивају (Амос 3,—8). Истина, критичари текста често не признају изворност тих речи и сматрају их за доцнији додатак тексту, пошто он није сагласан са Амос 7,4, где је показано да

<sup>11</sup> То је тзв. „антимонархистичка” историја избора Саула за цара.

Амос себе никако није убрајао у сталеж пророка.<sup>12</sup> Али ако те речи и нису Амосове, то не умањује истинитост њиховог религиозног сведочанства, јер су оне ушле у Књигу пророка Амоса која се у целисти сматра богонадахнутом, тј. са свим уметцима и глосама које су унете у њен текст у току њеног редиговања и рукописног преношења. Стога се може сматрати потпуно доказаним, да је за Израил било обично и нормално да види у пророцима људе којима је сам Јахве казивао о тајни догађаја који се збивају.

Према томе, пророци су могли да навесте будуће догађаје. Раније смо истакли да пророци нису предсказивачи и да њихова служба никако није предсказивање будућности. У светлости онога што је речено о мисији пророка у вези с дејствовањем Јахвеа у историји Израила постаје јасно, да су пророци, за разлику од обичних предсказивача будућности, говорили о будућности једино у вези с Јахвеовим намерама о Своме народу. Библијски текстови показују да су пророци говорили о будућности, да би у исто време упознали народ с Божјим одлукама и објаснили му карактер будућних догађаја. Стога се може рећи о Јахвеовом обликовању историје Божјег народа овако: Бог је говорио Израилу кроз догађаје његове историје и зато му је говорио преко пророка о самим догађајима.

Ето зашто је, по „монархистичкој“ версији историје оснивања царства у Израилу (1 Цар 9; 10,1—16; 11), сам Јахве открио Самуилу да припрема да постави за цара Саула, сина Кисова, и зашто му је представио тај догађај као спасење које се припрема Израилу, тј. као Божју милост (1 Цар 9,16). Разумљиво је такође, зашто је Јахве послао Ахију Силомљанина да најави Јеровоаму неизбежну поделу Давидовог царства. Та подела била је Јахвеова казна за религиозно отпадништво и за претерано земаљску политику цара Соломона (3 Цар 11, 29—39). Том реду религијских истина припадају такође сва сведочанства Јеремије у Јерусалиму уочи догађаја који су доносили пропаст јудејског царства и одвођење његових становника у вавилонско ропство. Као што је познато, Јеремија је позвао народ да се не противи Вавилону и да прими оно што је неизбежно. И, што је такође познато, као раздобље пуног религиозног препорода Божјег народа, вавилонско ропство је било благотворно време у општем плану историје тог народа. Сам Јахве помогао је Јеремији да проникне у тајну оног што се збивало: оно му се представило не као казна, него као очишћење кроз које Бог проводи Свој народ. Стога Књига пророка Јеремије предсказује такође ново дело Божје на Земљи (Јер 31, 22), које треба да доведе до закључивања Новог завета између Јахвеа и Његовог народа (Јер 31,31—34). Према томе, водећи Израил кроз историју и обликујући његову судбину, сам Јахве је откривао преко пророка Свој план и Своје намере а понекад чак и тајну Своје делатности кроз догађаје. Наравно, пророци су били дужни да преко своје проповеди духовно припремају народ Божји за прихватање оних судова који су му припремани и откривани.

Свештена историја Израила је заиста историја судова које је припремио том народу Бог Који га је изабрао. То је историја оства-

<sup>12</sup> Види горе, стр. 174.

рења плана божанског домостроја, што је постало јасно ретроспективно у светлости Новог завета који је наступио. Али историја Израиља је такође историја старозаветне религије, тј. Божјег откривења у Старом завету. Ако је Јахве руководио Израиљем на његовим путевима преко пророка, зар му Он није јављао преко њих и тајне о Самом Себи?

### § 3. Откривење и пророци

Овде је неопходно разјаснити зашто је у Старом завету дата не само историја Божјег народа, него такође и историја Откривења које му је дано. У Новом завету у Христу и у Светом Духу, као у једном акту, откривена је човечанству које је постало Црква сва пуноћа Божанске истине коју је Бог хтео да открије човеку кога је искупио. И због тога је целокупна историја новозаветне Цркве у суштини историја усвајања и животног испољавања те богооткривене пуноће истине под руковођењем оног истог Светог Духа за Кога је Син Божји рекао да је Дух Истине (Јн. 15,26). Стари пак завет није још имао те пуноће богооткривене Истине. Но осим тога, откривење које је он могао имати било му је саопштавано постепено, а не одједном, и не у једном замаху него кроз много појединачних потеза који су се низали у току целокупне старозаветне историје. Стављајући то старозаветно отпривење на супрот новозаветном једновременом Откривењу у Сину, Јевр 1,1—2 дефинише старозаветно откривење као многократно и многолико. Ту особину текст приписује како начину давања Откривења тако и начину његовог примања. А тај текст истиче да су пророци у предавању откривења били посредници између Бога и отаца, тј. старозаветног Израиља.

Старозаветна књижевност потврђује да је старозаветно откривење давано првенствено, ако не и искључиво, преко пророка. Овде можемо напоменути, да су баш пророци били огласитељи најглавнијих религијских истина које су биле откривене Израиљу у току његове целокупне историје. Тако је преко пророка Натана било јављено Давиду о вечном пребивању његовог потомства на његовом престолу (2 Цар 7). То пророчанство чини један од врло важних тренутака у процесу развитака и напретка откривења у Израиљу. Сам текст тога пророчанства (в. ст. 13) показује да оно има у виду нешто значајније и узвишеније него што је личност непосредног Давидовог наследника Соломона (в. такође 1 Дн 17, 11—14; и такође 20,10 и 28, 16; ср. 3 Цар 5,18; 8,16—19). Даља историја тог пророчанства показује, да су га пророци били примили као предзнак о неком изузетном Давидовом потомку преко кога ће Јахве утврдити на Земљи Своје царство. То је пророчанство било прва карика у дугом ланцу пророчанстава о Месији као Давидовом сину, у чијој су личности испуњена сва обећања која су дана Израиљу. Таква јасноћа је учврстила у изабраном народу, а можда и пробудила месијанска очекивања (в. Ис 7,14; Мих. 4,14 сл.; Агеј 2,23 итд.). Могу се навести још и друга сведочанства која показују посредничку улогу старозаветних пророка у делу Израиљевог примања од Бога новооткриваних религијских учења. Напоменимо овде откривење које је дано пророку о новом,

наступајућем завету између Јахвеа и народа који је Он изабрао (Јер. 31, 31—34). Укажимо такође на четири песме Слуге Господњег-страдалника, које су ушле у други део Књиге пророка Исаије (Ис 42,1—7; 49,1—9; 50,49; 52,13—53, 12). Благодарети тим песмама у старозаветно богословље о Месији, као о славном и праведном цару из Давидове породице, ушло је и учење о Месији који страда и који невиним страдањем искупљује грехе свога народа. Тих неколико примера, који припадају врхунцима старозаветног богословља, сасвим је довољно да би била потпуно јасна улога пророка као органа откривења које је давао Бог у Старом завету.

Ради што потпуније слике неопходно је указати на постојање непрекидне везе између откривења које је давано преко пророка и великих историјских епоха живота изабраног народа. Натаново пророчанство, које је наведено у 2 Цар 7, одјекнуло је у доба цара Давида, чије је време царовања за Израиљ било једна од прекретница његове историје које су за дуго после одређивале ток његовог живота и његову даљу судбину, како у државним тако и у религиозним односима. Као што је познато, значајан историјски догађај за Израиљ било је такође и доба ропства. У вези с том идејом, као што је већ било примећено, појавило се учење Књиге пророка Јеремије о Новом завету. Благодарети искуству страдања оних који су били прогнани у ропство, појавило се код анонимнога пророка учење о искупитељској моћи страдања и такође о Месији који страда. То учење је изражено у песмама о Слуги Господњем, које је израиљско предање укључило у Књигу пророка Исаије. Стога се може закључити да су прекретне епохе свештене историје Израиља биле за њега велики тренуци интензивног вођења од стране Јахвеа, које се испољавало преко пророка; а такође интензивног откривења, које је давано преко тих истих пророка. То нас води питању о узроку те врсте узајамног односа. У чему је веза између откривења, догађаја и службе пророчког? Да ли се о њој говори у Петокњижју? У Петокњижју се садрже сви темељи старозаветног богословља. Да ли се могу у Петокњижју наћи указивања на откривење које се давало преко пророка?

## Глава шеста

### ПРОРОЦИ И ЊИХОВА ДЕЛАТНОСТ У СВЕЛОСТИ ПЕТОКЊИЖЈА

#### § 1. Мојсије као образац пророчке службе

Петокњижје је књига о старозаветној теократији, о њеним религиозним темељима и стога о служењу тој теократији оних који су у њој и који одређују њен живот пред Јахвеом. Но, у којим деловима Петокњижја треба тражити учење о темељима служењима, посебно учење о служењу и делатности пророка?



## *А. О карактеру Петокњижја као сведочанства о старозаветној теократији*

Као што је познато, Петокњижје или Тора Мојсијева представља истовремено и Закон и историју. Темељи и установе израиљске теократије одређени су, разуме се, пре свега у Закону. Али они такође могу бити потврђени и у историјском материјалу. Упоредивање с књигом *Дела апостолска* може нам помоћи да схватимо карактер сведочанства у историјском материјалу Петокњижја о религијским истинама и службама које одређују биће и живот Божјег народа у Старом завету. Књига *Дела апостолска* говори о почетним временима новозаветне Цркве. Говорећи о тим временима, књига *Дела апостолска* показује у животу Цркве појаву како њених религијских темеља тако и служби које одређују њен живот. Старозаветна теократија била је праобраз Цркве. Као што се у почетку Цркве тако се и у почетку постојања Израиља као народа Божјег показивала целокупна суштина старозаветне теократије и тада се већ испољавало у животу народа оно присуство Јахвеа, које бићу тог народа даје печат изузетности. Религијска историја испричана у Петокњижју о постанку старозаветне теократије јесте, свакако, богословље о тој теократији.

Као што је већ било показано, служба израиљских пророка тесно је повезана с тим божанским присуством и представља једно од главних испољавања тог присуства. Због тога Тора говори о пророчкој служби онако како се у њој говори, на пример, о свештеничкој или чак о царској служби.<sup>13</sup> Пророчка служба спомиње се у Књизи поновљених закона (18. глава) у вези с обећањем о непрекидној праву пророчке харизме у Израиљу. Но, поред тога обећања, оно што је речено у 18, 15 и даље о пророцима у Израиљу исцрпљује се заповешћу да се побију лажни пророци и указивањем једног од критеријума распознавања лажних пророка и њиховог разликовања од истинских пророка. Међутим, у том одломку два пута се истиче да ће пророк кога ће између Израиљаца Бог подићи Израиљу бити онакав као што је Мојсије (ст. 15. и 18). Из тога излази да је за Књигу поновљених закона Мојсије образац за све пророке, који треба да се јаве после њега. То исто произилази из речи које су казане у Књизи поновљених закона 34,10 поводом Мојсијеве смрти а такође и из указивања Књиге бројева 12,5 на Мојсија као на највећег пророка. Може се стога закључити, да богословље Торе о пророчкој служби и делатности треба тражити у историјском материјалу Петокњижја који је посвећен Мојсију.

## *Б. У ком својству се Мојсије може сматрати првим израиљским пророком?*

Оно што је горе речено о богословском карактеру историјског казивања Петокњижја помаже да се разјасни недоумица о карактеру Мојсијеве пророчке харизме. У нашем поглављу о историји про-

---

<sup>13</sup> О цару у Израиљу говори се у Књизи поновљених закона 17, 14 и сл., о служењу свештеника говори цела Левитска књига и такође законски делови Књиге изласка, Књиге бројева и Књиге поновљених закона.

рочког покрета у Израиљу било је речено да се тај покрет јавио у Израиљу релативно касно, да прва сведочанства о њему потичу из Самуиловог доба и да се, према томе, не може гледати на Мојсија као на првог од израиљских *небиим*. Али ако Мојсије и није био *наби* у специфичном значењу те речи, ако није био *наби* чак ни у оном узвишеном смислу који је та реч имала у епохи после ропства, он, ипак, није могао бити лишен оне благодати коју су у даљој израиљској теократији поседовали они харизматици које је израиљско предање уврстило у пророке — *небиим* у ужем смислу тог израза. Овде нам опет може бити од битне помоћи упоређивање с новозаветним стварностима. Христос, по Свом богочовештву и Свом месијанском достојанству био је већи од пророка. Међутим, Он је испољавао у Своме служењу све црте пророчке службе и стога су о Њему говорили такође као о Пророку, и Он сам је прихватио тај назив (Мт 21, 11; Лк. 13,33; 24,19; Јн 4,19) итд. Мојсије, посредник и заступник Старог завета, био је праобраз Христа, Посредника и Заступника Новог завета (Јевр. 8,6; 9,15). У том својству он је могао бити и пророк. То је било истакнуто у религозном предању које је ушло у састав Петокњижја, а Петокњижје је своје схватање пророчке службе, изражено у упоређивању пророка с Божјим устима (Изл. 4,16; ср. 7,1), формулисало у причању Књиге изласка о позивању Мојсија и о његовој делатности у Египту за време избављања Израиља од ропства Фараоновог.

Последња примедба омогућује да се одреди коју је страну Мојсијеве делатности, описане у историјским приповедањима Петокњижја, израиљско предање упоређивало са религијском делатношћу која се испољавала у пророчкој служби.

#### В. Приповедање Књиге изласка 1—15. као богословски материјал о пророчкој служби у Старом завету

Оба приповедања Књиге изласка о позивању Мојсија упоређују пророка с устима Божјим: приповедање јахвистичког и елохистичког извора у 4, 15—16 и приповедање Свештеничког кодекса у 7,1. Како у једном тако и у другом приповедању Јахве позива Мојсија пре свега зато, да изведе Израиљ из Египта и да га упути у Обећану земљу (в. 3,8. 10; уп. 7,4 итд.). Тиме као да се посебно истиче да се, за религиозно предање Израиља, Мојсијева делатност развијала као пророка за време догађаја којима је био обележен излазак Израиља из Египта. И заиста, за Израиљ као и за Египат у Књизи изласка то време било је представљено као критично време. Због тога се оно и може упоредити с оним епохама историјских криза и потреса, које су, како смо већ приметили, у израиљској историји биле праћене појавом пророчке службе. Као и поменуто епохе, време изласка из Египта било је време духовних промена и остварења, који су у овом случају одразили духовно рођење Израиља као народа Божјег. О томе сведоче познате речи пророка Осије: „Из Египта дозвах сина Својега” (Ос 11, 1; уп. Мт. 2,15). Схватање суштине пророчке службе која се огледа у изједначењу пророка с Божјим устима (Изл. 4,15—16 и 7,1) још није довољно, како је то већ запажено, да се одреди ети-

молошко значење јеврејске речи *наби*, којом библијска књижевност назива пророке. Но, то изједначење је плод богонадахнутог проницања у тајну пророчке харизме. За израиљско религијско предање Мојсије се јавио као „уста Јахвеа“ у тренутку када је он, по заповести Јахвеа, изводио израиљска племена из Египта. Може ли се на основу Књиге изласка 1—15 објаснити веза која постоји у Старом завету између откривења и догађаја с једне стране, и с друге стране, између епоха историјских криза и службе пророка као посредника између Јахвеа Који се открива и његовог народа?

## § 2. Догађаји Изласка и позивање Израиља

*А. Велики прелазак.* Своје позивање и своје духовно рођење, што се остварило у догађајима изласка из Египта, израиљско предање довело је у везу с појмом *Песак*. Та реч је у грчком и словенским језицима транскрибована са *Пасха*. Израз *Песак* повезан је у Старом завету с највећим празником Израиља за који је Израиљ везао годишње сећање на догађаје који су послужили како за његово избављење из египатског ропства тако и за његово позивање као народа Завета с Јахвеом. Тачно значење речи *Песак* у науци још није јасно утврђено. Такође још трају спорови о историјском постанку и првобитном карактеру празника *Пасхе*. Што се тиче израиљског предања, текстови показују да је оно на одређени начин повезало реч *Песак* с идејом проласка или преласка (в. Изл. 12,11—13. 27). Истина, при тумачењу речи *Песак* текстови приказују као да пролази сам Јахве, Који при преласку убија египатске првенце а штити израиљске. Али из причања Књиге изласка 1—15 у целини излази да је пролазак и прелазак такође извршио сам Израиљ. Израиљ је на чудесан начин прошао кроз Црвено море (Изл. 14), али је тај прелазак преко мора био последњи, спољашњи и симболички израз оног великог проласка и преласка, који је после свих догађаја извршио народ под вођством Јахвеа и Мојсија. Јахве је спасао Израиљ, он је прешао из ропства у слободу. Израиљ је стекао своје јединство као народ и на тај начин превазишао оно стање конгломерата пастирских племена у коме се налазио за време боравка у Египту. И најзад, с плана чисто земаљског живота он је прешао на виши, религиозни: он се јавио као народ који има с Богом изузетну везу, непознату било коме другом народу, и као такав је био место откривења Божјег на земљи.

Као што смо уочили, дејство Божје које је довело до тог збивања завршило се у чудесном преласку преко мора, али према причању Књиге изласка том преласку претходио је низ других догађаја у којима се такође показала рука Јахвеова. Какав карактер носе ти догађаји?

*Б. Криза изласка.* Међу догађаје који су претходили изласку Израиља из Египта треба убројати пре свега размножавање Израиљаца, што се спомиње у Књизи изласка 1—7. Њима такође треба додати ступање на египатски престо цара који није знао Јосифа (Изл. 1,8). Књига изласка приповеда да је тај цар, узнемирен мноштвом Из-



раиљаца у Египту, пожелео да заустави природни ток њиховог размножавања и ради тога их почео угњетавати, шаљући их на тешке послове, а потом је наредио да убијају њихову мушку новорођенчад (Изл 1,9—22). Те наредбе проузроковале су почетак кризе, оне велике кризе која је довела до духовног рођења старозаветног народа Божјег. Познато је да се у животу људских друштава може говорити о кризи онда када једно друштво у процесу свога раста и развитка наилази на тешкоће, које оно није у стању да савлада оним средствима која му се у датом историјском тренутку налазе на располагању. Криза у коју је доспело друштво, састављено од Јаковљевих потомака који су живели у Египту, оцртала се као безизлазни положај који је претио народу скорим уништењем.

Тим догађајима треба такође додати позивање и посланство Мојсија, кога Јахве, сходно погледу који се провлачи кроз Књигу изласка, подиже као пророка (Изл. 4,15; ср. 7,1). Мојсије је био дужан да обавести Израиљ о наступању часа његовог избављења и да му нареди да изађе из Египта, тј. да учини први и одлучни корак на путу који води новом начину живота који је Израиљу припремио његов Бог. Поред тога, оба паралелна причања о Мојсијевом позивању истичу, с више или мање детаља, јављање Бога Мојсију у Теофанији откривајући му божанско име *Јахве* (Изл 3, 13—16; уп. 6, 1—2). Том приликом Јахве је такође дао Мојсију обећање да ће бити с њим и помагати му Својом силом (Изл 3, 13 итд), тј. пружати Мојсију ону религиозну стварност на коју указује име Божје, откривено Мојсију, и која се међу свим својим пројавама показује као непрестано присуство Јахвеа у Свом народу и као Његова верност обећањима које је дао.

Даљи ток причања спомиње неуспех Мојсијеве мисије пред фараоном: она доводи до фараоновог противљења Богу (Изл 5, 2) и до разјарености фараоновог срца (Изл 7, 3. 13 итд). Криза се не решава Мојсијевом мисијом, него се напротив њом заострава. Може ли се на основу Књиге изласка схватити зашто је то заостравање кризе било потребно на Јахвеовим путевима?

*В. Излазак као Божји суд.* Пре свега, обратимо пажњу на догађаје који су довели до решења кризе. Ти догађаји су се јавили у низу невоља које су се сручиле на Египат а које су познате под називом египатских казни (Изл 7, 15—11, 10; 12, 29—33). Догађаји су се завршили погибијом фараонове војске у Црвеном мору, како о томе приповеда 14. глава Књиге изласка. За те догађаје се говори, да је у њима Јахве показао Своју моћну руку (Изл 3, 20; 6, 1; 13, 3 итд). Књига изласка 7,4 говори такође о њима као о *шефатим гедолим*, тј. као о великим судовима.

Корен *шафат* који се преводи глаголом *судити*, значи тачније, васпоставити нечије право. Некада се он среће у значењу: управљати, упућивати (в Дан 9, 12). Међутим, у већини случајева он подразумева васпостављање права, пре свега права које је дао сам Јахве и које су погазили или нарушили Његови непријатељи<sup>14</sup>. Зато низ других тексто-

<sup>14</sup> Тако, реч MISPAT, која произлази из тог корена, означава Божји приговор на суду, који одређује право, успоставља га и кажњава његовог нарушиоца.

ва, који напомињу излазак Израиља из Египта, тачно одређује да је Јахве извршио суд над Египтом због угњетавања синова Израиљевих (Пост 15, 14; Прем Сол 12, 10—22), којима је Јахве даровао ослобођење из ропства. Но да ли су осуђивани једино Јахвеови непријатељи и угњетачи Његовог народа? У историји има случајева да је Израиљ био осуђен због неодговорног понашања пред Јахвеом. У тим случајевима Израиљ се често спасавао својим обраћењем. Ти случајеви показују да је Јахвеов суд такође долазио као поправна мера а не само као казна. Може се такође запазити да повод Јахвеовог суда могу бити како противљења Јахвеу тако и греховна стања, противна Његовој вољи. Стога се ми с правом питамо, да ли је само фараон био суђен „великим судовима“ када је требало да се изврши излазак Израиља из Египта? Није ли у том тренутку Израиљ такође био предмет божанског суда?

Књига изласка не говори ни о каквим кривицама Израиља када се у њој описује стање Израиља у Египту уочи његовог изласка из те земље. О том стању може се пак рећи, мада није било очигледно грешно, оно ипак није одговарало оном начину живота за који га је наменио Бог који га је позвао и изабрао. Као што је већ истакнуто, уочи изласка, Израиљ у Египту још није био народ, ни нација, него просто конгломерат пастирских племена, без обзира на његово бројно размножавање. За свој преображај у народ, па још у народ Божји, требало је да Израиљ учини неки духовни корак. Томе је послужила криза коју је Бог изазвао кроз ступање на египатски престо цара који није знао Јосифа. Криза је учинила крај стању које је могло у природном току да траје још дуго, али које би што се више продужава све више одвајало Израиљ од онога што је чинило његов позив. Криза изласка дошла је као судска пресуда коју је Јахве изрекао над тим стањем. Он је принудио Израиљ да учини онај корак који га је извео на пут који га је водио у његово ново стање Божјег народа. У том погледу и треба схватити заоштравање кризе коју означава Књига изласка кроз учестало помињање окорелости фараоновог срца, окорелости коју је изазвао сам Јахве. У тој кризи Израиљ је имао или да се покори Јахвеовој вољи, тј. да изиђе из Египта или пак да пропадне у Египту од угњетавања фараоновог. Заоштравање кризе онемогућило је било какав компромис који би могао продужити боравак Израиља у Египту. На тај начин криза у потпуности одговара значењу суда, што је и било првобитно значење речи криза. Криза изласка показала се као суд како у односу на Бога који суди тако и у односу према Израиљу коме се суди. Али док је за фараона суд значио уништење његове силе и његове власти над Израиљем, за Израиљ он је био прва велика криза његовог духовног рашћења. Књига изласка показује како се после дугих перипетија Израиљ покорио Божјем суду. И тек када Му се покорио, он је био у стању да изврши свој велики прелазак помоћу кога је нашао и спасење од фараона, и слободу, и Богопознање и примио дар Богоизбранства.

Но, на који начин је Израиљ био у стању да схвати оно што је тражио од њега Бог у тој кризи? Да то схвати помогао му је, према Књизи изласка, Мојсије, који је ради тога циља био позван од Бога за пророка.

### § 3. Позивање Израиља и Мојсијева пророчка делатност

Као што је запажено, Мојсија је послао Бог да би био Његова „уста”. Он се појављује као посредник, како између Јахвеа и народа тако и између Јахвеа и фараона. Описујући иступање Мојсија пред народом и пред фараоном, у Књизи изласка истиче се низ детаља који се несумњиво могу посматрати као везани за његову пророчку мисију.

*А. Однос према фараону.* Иступање Мојсија пред фараоном доприноси заостравању кризе. То истичу сва три извора према којима је састављено приповедање Књиге изласка о догађајима који су довели до изласка Израиља из Египта<sup>15</sup>. Стога се може закључити, да је Мојсије као пророк такође оруђе кризе изласка колико и фараон. Сви извори такође запажају да се појава и окончање египатских казни догодило у вези с Мојсијевом делатношћу: молитвом, подизањем руку, Ароновим уздизањем свога жезла по Мојсијевој заповести<sup>16</sup>. Исто то може се рећи у вези с приповедањем Књиге изласка 14. гл. о чуду над морем. Према томе, Мојсије као пророк посматра се такође као извршилац суда Божјег над фараоном, суда који је довео до уништења фараонове тврдоглавости и, затим, његове силе и његове власти над народом Божјим. Шта се може рећи о Мојсијевим иступањима према Израиљу?

*Б. Однос према Израиљу.* Уколико су иступања Мојсијева пред фараоном довела, по причању Књиге изласка, до заостравања кризе и уколико се та криза показала такође као суд и над Израиљем, Мојсије се јавља као извршилац пресуде над оним стањем Израиља које је у Јахвеовим очима било нередовно. Истовремено с тим, по причању Књиге изласка, Мојсије није престајао да преноси народу Јахвеову заповест да изиђе из Египта. Тако догађаји у очима народа постају истоветни с речју Божјом, слично оној речи која се предаје усмено преко пророка. Изазивајући догађаје и дајући њихово тумачење, пророк се на тај начин и овде јавља као „Божја уста”: благодарећи њему догађаји постају прозирни за речи и речи за догађаје.

Приповедање Књиге изласка слика Мојсија како потпомаже народ у тренутку духовне клонулости (Изл 5, 21—23; 6, 9; 14, 11—13). Та страна Мојсијеве делатности има, наравно, као основу обећање које му је дао Јахве: „Ја ћу бити с тобом” (Изл 3, 12). Али такво обећање садржи се у самом имену Јахвеа, које је Мојсије требало да објави народу, што се види из оба причања о његовом позиву (Изл 3, 14—15; и 6, 2—4). У најкритичнијем тренутку, какав је по причању Књиге изласка био прелазак преко мора, Мојсије приморава народ да учини тај одлучни корак, који изазива чудо над морем (Изл 14, 15 сл.) и који на очигледнији начин него египатске казне јасно докучује народу власт Јахвеа и над природом и над земаљском моћи фараона. Учинивши тај корак, народ на тај начин добија кроз искуство знање оног вида божанског откривења које је означено именом Јахве. У том имену, како је већ било запажено, Бог се открива као Онај Који је не

<sup>15</sup> Види о томе нашу студију „Господь, муж брани” у „Православной Мысли”, вып. VII, Париж 1949, стр. 105—125.

<sup>16</sup> Види тамо.

само изнад света него и у свету и има неограничену власт над целим његовим бићем. Тренутак у коме је народ примио то знање треба сматрати за тренутак духовног рођења Израиља као старозаветног народа Божјег. Ево како о том тренутку говори Књига изласка: „И виде Израиљ силу велику коју показа Јахве над Египћанима, и народ се побоја Јахвеа, и верова Јахвеу и Мојсију” (Иzl 14, 31). Тренутак непосредног додира народа с божанском стварношћу истакнут је изразом *побоја се*, јер као што је познато и у Старом и у Новом завету *страх Божји*, трепет и страхопоштовање пред надкосмичким начелом, лежи у основи сваког правога религиозног доживљаја. Тренутак опитног познања Бога истакнут је такође у изразу *верова*, јер се вера кроз целу Библију јавља као извор сваког религиозног живота. Народ је *поверовао* Јахвеу, којег је он упознао као јединога Моћног и Силног, као Онога коме се може поверити у подвигу поверења и наде, којима почиње подвиг вере<sup>17</sup>. Али текст такође запажа, да је народ *поверовао* и Мојсију. Зашто је тај израз употребљен и у вези с Мојсијем? То нас доводи до неопходности осмишљања стварности чији је носилац био Мојсије, који је према приповедању Књиге изласка био послан да дејствује као пророк у тренутку изласка Израиља из Египта. На ту стварност могу указати неки детаљи приповедања Књиге изласка о позивању Мојсија.

В. О дару који је Бог даровао Мојсију у виду његове пророчке делатности. Шта се према Књизи изласка догодило у тренутку позивања Мојсија осим што му је откривено божанско име *Јахве* (Иzl 3, 14—15 и 6, 2)? Као што је било напоменуто, Мојсију је било дато обећање: „Ја ћу бити с тобом” (3, 12). Може се још приметити да је кроз откривење божанског имена и кроз примљено обећање, према Књизи изласка, Мојсије већ опитом доживео религиозну стварност која се максимално открила народу у тренутку чудесног преласка преко мора. Али може се учинити и друга примедба. У тренутку свог позивања Мојсије се, у приповедању Књиге изласка, такође представља као човек који је прошао кроз кризу.

Међутим, док шематско приповедање о позивању Мојсија, које је наведено у Иzl 6,2 и сл. и које припада Свештеничком кодексу, не даје никаква указивања о околностима које су претходиле том позиву, дотле опширно причање о том позиву, које припада Јахвистичком и Елохистичком извору (Иzl 2—5), подробно говори о Мојсијевом детињству и уопште о овему што је он преживео пре него што му се јавио Бог у облику кућине која гори а не сагорева (в. Иzl 2) По том приповедању Мојсијев боравак на египатском двору, у својству усинка фараонове ћерке, изненада је био прекинут одмах после случаја са убиством Египћанина, као што је и мирно размножавање Израиљаца у Египту било изненада заустављено ступањем на престо новог цара који није знао Јосифа (Иzl 1, 8). По приповедању Књиге изласка, Мојсију је пало у део да упозна изгнанство и живот у пустињи. Све се то најзад десило с Мојсијем због мисије коју му је наменио Бог. Стога

---

<sup>17</sup> Вера, на јеврејском *емуна*, од *аман*, бити чврст, приказује се у Библији не као акт интелекта него као вољни подвиг верности и оданости Богу као одговор на Његов позив или обећање.

се може тврдити да је, по причању Јахвиста-Елохиста, над Мојсијем такође извршен суд, кроз који га је Бог привео у онај начин живота и у оно духовно стање који су на савршенији начин одговарали божанској замисли о њему. Може се стога претпоставити, да су у том причању подразумева неки Мојсијев акт вере. Тако барем то схвата ново-заветна Црква: „Вером Мојсије када је одрастао, не хтеде да се назива син кћери фараоново; и више је волео страдати с народом Божјим него имати привремену греховну насладу . . . Вером је он оставио Египат не побојавши се цареве љутине, јер се држаше Онога Који се не види као да Га гледа” (Јевр 11, 24—25). Другим речима, по причању Јахвиста-Елохиста, које је ушло у општи контекст Књиге изласка, излази да је Мојсије кроз преживљену кризу у подвигу вере био припремљен за откривење које му је дано у облику купине несагориве, као што је израиљски народ кроз сличну кризу требало да буде припремљен за откривење које је примио у тренутку преласка преко мора.

Дакле, народ је поверовао Мојсију као сведоку. А сведок је онај који потврђује својим речима оно што зна на основу свога искуства. По Књизи изласка 1—15, Мојсије је, пре него што га је Бог послао фараону и народу, примио од Бога кроз искуство потпуно сазнање оне религиозне стварности чијем познању он је био обавезан, као „уста Божја”, тј. као пророк, да приведе Израиљце који су се налазили у Египту. Како изгледа пророчка служба на основу сведочанстава Петокњижја, која се налазе претежно у Књизи изласка 1—15?

#### § 4. Прилог Књиге изласка 1—15 библијском учењу о пророчкој служби

Да ли Књига изласка 1—15 објашњава суштину пророчке службе? Да ли тај одељак Петокњижја посебно даје елементе за решење питања о узајамном односу историјских криза с пророчком службом и са порастом божанског откривења које је давано народу Божјем у Старом завету? Приповедање Књиге изласка 1—15, које смо разматрали, пре свега потврђује да између пророчке службе и историјских криза постоји одређена веза. Према том приповедању такође мора да постоји одређена веза и између криза и давања нових откривења народу Божјем. Поред тога, Мојсије је као пророк био, по приповедању Књиге изласка, позван као „уста Јахвеова”, тј. као пророк, управо због оне кризе која се припремала Израиљу у виду бурних догађаја око Изласка и свих историјских и религиозних последица којима је за Израиљ била бременита та криза. Другим речима, по Књизи изласка 1—15, везу између криза, пророчке службе и откривења Бога у Старом завету треба замишљати не као спољашњу, иако трајну, него као унутрашњу, као суштински неопходну. Према томе, пророк је пре свега оруђе Божјег дејствовања кроз кризу и посредник у делу саопштавања новог откривења у критичном тренутку историје Израиља.

Али Књига изласка 1—15 може се такође разматрати као сведочанство о неизбежности криза као оруђа религиозног узрастања народа Божјег. Књига изласка 1—15 износи на видело да се суштина историјске кризе састоји у суду Божјем над народом Божјим.



Тај суд је представљен као везан са заповешћу да народ Божји у подвигу послушности и вере, мора да укине оно стање, како историјско тако и религиозно, које је постало непожељно пред Јахвеовим очима, стање које се стварно више није могло наставити због кризе која се појавила. Књига изласка 1—15 показује да спасење кроз кризу лежи у примању Јахвеовог суда и у извршавању корака који Бог тражи у исто време помоћу догађаја и преко речи пророка. Тражени пак корак стоји у вези с религиозном стварношћу која треба да се открије захваљујући кризи. Тако, према Књизи изласка 1—15, Израил је познао свога Бога као Јахвеа, тј. као Бога Који присуствује у историји, Који дејствује кроз историју и Који у њој помаже Свом народу. Израил је познао Јахвеа када се осмелио да учини све што Бог тражи, тј. да ступи на пут који му је Јахве поставио. То је био пут испуњен пустиловинама. Тај пут је требало да Израил пропешачи са Богом Који се открио као Јахве. То је пут који га је водио до проналажења стања које је одговарало његовом положају као народу Божјем. Тај пут га је довео до заузимања обећане земље. Према томе, у Књизи изласка 1—15 веза међу откривењем и кризом — судом Божјим, као и начином решења кризе у подвигу вере, такође није приказана као случајна, него као унутрашње неопходна, као одређено и суштински сагласна са садржином религиозне истине која се открива.

Шта проистиче из тога за схватање пророчке службе која је представљена у Књизи изласка 1—15? Пророк је посланик Божји. Он дејствује као оруђе кризе, тј. Јахвеовог суда. Он је такође дужан да позове народ на извршење корака који Бог тражи. У свему том он дејствује као прави Божји сведок, тј. на основу онога што му је сам Бог претходно дао да сазна из искуства. Тако, по Књизи изласка 1—15, Мојсије је пре народа сазнао Бога Који се открива као Јахве, а једно од два приповедања о Мојсијевом позивању наглашава кризу коју је преживео Мојсије. Та криза, по карактеру суда Божјег који је у њој присутан, изгледа слична кризи која по Божјој вољи очекује све Израиљце који се налазе у Египту. Из тога, наравно, произлази да и пророк по својој унутрашњем доживљају треба да одговара кризи кроз коју сав народ треба да буде упознат с новим откривењем. Народ га познаје, благодаречи прихватању пресуде божанског суда, која му је саопштена како преко догађаја који чине кризу тако и преко речи коју је Бог објавио преко пророка. Притом, Књига изласка 1—15 истиче да је Бог дао Мојсију не само знање о кораку који је Израил требало да учини у одговарајућој историјској околности, него исто тако непрестано сећање на сав план који се тиче Израиља, како је то нарочито истакнуто у причању Свештеничког кодекса о позивању Мојсија: „Зато кажи синовима Израиљевим: Ја сам Јахве, и извешћу вас испод јарма египатскога, и избавићу вас из ропства њиховога, и избавићу вас мишицом подигнутом и судовима великим. И узећу вас да Ми будете народ, и Ја ћу вам бити Бог, те ћете познати да сам Ја Јахве, Бог ваш . . . ; и увешћу вас у ону земљу . . . и даћу вам је у наслеђе. Ја Јахве” (Изл 6, 6—8). Дакле, по Књизи изласка, Мојсије је као пророк био посвећен од Бога не само у религиозну страну кризе изласка, него у сав религиозно-историјски контекст те кризе која има корен у општем божанском плану о Израиљу. У томе се, по Књизи изласка, са-

стоји специфичност његовог пророчког дара, који му је омогућио да доведе Израиљце размножене у Египту до прихватања Јахвеовог суда, који је наступио у виду велике кризе кроз коју је Јахве хтео да проведе племена Израиљева, да би их претворио у богоизабрани народ Старог завета.

Да ли се сада може прећи на закључке општег карактера, другим речима, може ли се установити сличност између приповедања Књи-ге изласка о пророчкој служби, као и о кризи изласка из Египта, и служења других пророка у вези с кризама које су биле обележене њиховом делатношћу?

(Наставиће се)

### Summary

A. Kniazev

#### THE PROPHETS (Part II)

Having explained in Part I the concept, the essence, and the character of the prophetic ministry (see *Teološki Pogledi*, No. 2, 1973, pp. 83—106), the author of this study, Archpriest A. Kniazev, undertakes to analyze the relationship of the prophets toward divine leadership as it is expressed in the priestly history (chpt. 5). The author here emphasizes that Yahweh was the King of Israel. Thus the Israelite's demand for their own king constituted a rebellion against Yahweh and His rule over Israel. This was the understanding of the prophets as they opposed the wish of Israel to become «like the other peoples». The prophets are the guardians of the chosen people of God and witnesses to God's judgements over the People. Also the prophets are the witnesses to the fact that in the Old Testament is not only given the history of God's people, but also history of the Revelation which had been given to that People. There exists a constant link between that Revelation and the history of the People of God—Israel. There also exists a clear relationship between the prophetic ministry and that phenomena of Revelation in the historical events of the life of Israel.

In the sixth chapter of this study the prophets and their activity are presented in light of the Pentateuch. First Moses is discussed as an example of the prophetic ministry, followed by the Pentateuch testimony concerning the Old Testament theocracy and Moses as the first prophet and guardian of this theocracy. Moses' activity is particularly significant in that it falls in the period of great crises in Israel, crises which appeared as God's judgement on the Israelites. This is the time of Israel's exodus from Egypt and its call to be the people of God.

Concluding this part of his study (chpt. 6), the author speaks about the significance of the testimony of the Book of Exodus (chpts. 1—15), for clarifying the biblical doctrine on the prophetic ministry. This is followed by some general conclusions and an introduction to a discussion on the connection between the Book of Exodus's teaching on the prophetic ministry and the ministry of other prophets and the crises of their time. This discussion is to be continued in subsequent parts of this study.